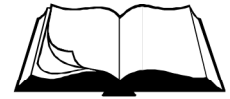

מִי יֵם הַיֵּם

"אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד" (ברכות ח')

שבט תשפ"ה

שאלות המצויות

גליון 548

ההלכות נערכו ע"י הרב יהודה אריה הלוי דינר שליט"א – רב ביהכ"נ צא"י "דברי שיר" ב"ב

ויעשה שני זוגות תפילין ויניח שניהם וכו', "לא יעשה כן אלא מי שמוחזק ומפורסם בחסידות", וכתב המשנ"ב (סי' ט"ז) בשם ה"באר היטב" באיש אחד שהיה נוהג להניח תפילין דר"ת לאחר התפלה בפרהסיא בפני הקהל, ופסק בתשובת מהר"ש הלוי דמחזי כיוהרא וצריך שיבטל מנהגו, וכ"כ בתשובת "שבות יעקב" שאפילו אם מקצת מניחים תפילין דר"ת יש בו משום יוהרא.

ב. הגר"א מוילנא ז"ל לא נהג להניח תפילין של רבינו תם בטענה שאין לדבר סוף שהרי יש הרבה מחלוקות בענין תפילין, ואם נחשוש לכך נצטרך להניח עשרות זוגות תפילין מספק. וכן הרבה מגדולי ישראל לא נהגו להניח תפילין דרבינו תם.

ג. גם ה"חזון איש" זצ"ל לא הניח תפילין דרבינו תם, ובזמנו היה מי שהוציא ספר שהוכיח שמי שלא מניח תפילין דרבינו תם, הוא בחשש קרקפתא דלא מנח תפילין, והגיב על זה ה"חזון איש" שהוא לא הראשון שאומר זאת, שהרי רבינו תם כבר אמר זאת.

ד. מרן הגרא"ל שטינמן זצ"ל לא הניח תפילין של רבינו תם ואמר שהסיבה בגלל שפוחד שאולי פעם אחת יתחלפו לו התפילין ויברך בטעות על תפילין של רבינו תם נמצא שיש כאן ספק ברכה לבטלה.

ארבע שאל את מרן הגרא"ל שטינמן זצ"ל, מכיון שהוא צאצא של רבינו תם הוא רוצה להניח תפילין של רבינו תם למרות שהוא ליטאי ולא נהוג אצלם מנהג זה.

ענה לו מרן זצ"ל שאם הוא צאצא של רבינו תם ממילא הוא גם צאצא של רש"י, כי רבינו תם היה נכדו של רש"י!

ברכת "שהחיינו" על בן מאומץ

שאלה: מי שקיבל בן או בת לאימוץ, ויש לו מזה שמחה גדולה, האם מברך עליו?

תשובה: איתא בשו"ע (סי' רכ"ג סעיף א') ילדה אשתו זכר מברך ברכת "הטוב והמטיב", ובמשנ"ב (שם סי' ב') כתב שאם נולדה בת פשוט שבפעם הראשונה כשרואה אותה מברך ברכת "שהחיינו" דמי גרע ממי שרואה את חברו לאחר שלושים יום ושמה בראייתו דמברך "שהחיינו".

אולם על ילד מאומץ לא מברכים "שהחיינו" ולא "הטוב והמטיב" (ספר "גם אני אודך" בשם הגר"ח קניבסקי זצ"ל).

ברכת "מאורי האש" על נר בתוך עשית

שאלה: האם אפשר לברך במוצ"ק ברכת "מאורי האש" על נרות הנמצאים בתוך כלי זכוכית (מציץ במוצ"ק שהוא יו"ט ומברכים ברכת "מאורי האש" על הנרות של יו"ט), וכמו כן האם צריך להוריד משקפיים בשעה שמסתכל על הנר?

תשובה: איתא בשו"ע (סי' רח"צ סעיף ט"ו) שאין לברך על נר שנמצא בתוך עשית, והמשנ"ב (שם) מביא פלוגתא אם הכוונה שהוא בתוך עשית העשויה מברזל או מזכוכית, עיי' שם. ולכן כתב ה"ביאור הלכה" (שם ד"ה או בתוך) שלכתחילה נכון להחמיר בזה ויש להרים בעת הברכה את הזכוכית למעלה, עיי' שם.

לפי"ז במוצ"ק שהוא יו"ט כאשר מברכים "מאורי האש" על הנרות לכתחילה יש להסתכל עליהם מלמעלה.

אולם לענין לבישת משקפים בשעת ברכת הנר, אין צריך להורידם כיון שהם בטלים כלפי האדם, ואין זה נחשב חיסרון בגילוי הנר, רק העשית המכסה את הנר (הגר"ח קרליץ זצ"ל).

אונן ששכח ועשה הבדלה

שאלה: עשה הבדלה וזכר שהוא אונן, האם בדיעבד יצא יד"ח הבדלה או צריך לחזור על הבדלה?

תשובה: אונן פטור מכל הברכות (שו"ע יו"ד סי' שמי"א סעיף א') ואוכל ללא הבדלה (שם סעיף ב') ואם בירך אסור לענות אמן משום שהיא ברכה לבטלה ("מנחת שלמה" ח"א סי' צ"א אות כ"ה).

ואעפ"כ אונן שלא ידע את הדין והבדיל במוצאי שבת אינו צריך לחזור ולהבדיל לאחר הקבורה בשנית ("פתחי תשובה" יו"ד סי' שמי"א ס"ק י"ט בשם שו"ת "פנים מאירות" שפסק כן הלכה למעשה, עיי' שם).

לע"נ הרב דוד בן הרב שבתאי משה גוקובליצקי זצ"ל

לע"נ מרת גילה זהבה בת הג"ר מרדכי וינגרטן ע"ה נלבי"ע כ"ו בכסלו תשפ"ה

יארציט בל' אדר א' – ל' שבט

מי שמת אביו או אמו בל' אדר ראשון (שהוא א' דר"ח אדר שני), דיני היארציט בשנה פשוטה הוא בל' שבט שהוא א' דר"ח אדר (משנ"ב סי' תקס"ח ס"ק מ"ב).

קריאת פ' שקלים שבת קודם הזמן

שאלה: השנה (תשפ"ה) חל ר"ח אדר בשבת, וקורים פ' שקלים בשבת ר"ח אדר (פעם הבאה בשנת תת"ה), מה הדין אם טעו וקראו פ' שקלים בשבת שלפניו (שבת מברכין ר"ח אדר), האם יצאו בזה?

תשובה: כתב המשנ"ב (סי' תרפ"ה ס"ק ב') אם טעו וקראו הפרשיות והמגילה באדר ראשון צריכים לחזור ולקרוא המגילה באדר שני, ולענין הפרשיות בב"י משמע שא"צ לחזור, אבל בד"מ ובא"ר כתבו דצריך לחזור, וכוונתו לפסוק כדעה זו, וכן סתם המשנ"ב (סו"ס תרפ"ח) שצריך לחזור, עיי"כ.

וכל זה מייירי כגון שקראו פ' שקלים בשבת לפני אדר ראשון במקום לפני אדר שני, אבל בזה שקראו פ' שקלים בשבת שלפני ר"ח אדר, מסתבר שיצאו בדיעבד ואין לקרוא פעם שניה בשבת הבאה (הגר"ח קרליץ זצ"ל).

אולם בגדר עצה טובה שאין בזה טעם כ"כ שכולם קוראים פ' שקלים ובאותו ביהמ"ד לא קוראים, עד"ק שיחפשו עוד שישה אנשים שעדיין לא שמעו פ' שקלים בשבת שעברה ויבקשו מהם שיתפללו שם, ואז יוכלו אותו מנין לחזור ולקרוא פ' שקלים מחמת אלו שעדיין לא שמעו (הגר"א גניחובסקי זצ"ל).

ברכת "שהחיינו" על תפילין

שאלה: האם יש לנער בר מצוה לברך ברכת "שהחיינו" כשמוניח תפילין בפעם הראשונה, הן מצד מצוה שעושים אותה פעם ראשונה בחיים, ועוד משום שמקבל תפילין שערכו רב מאוד, האם דינו ככלים חדשים שמברכים עליהם שהחיינו (כמבואר בשו"ע סי' רכ"ג סעיף ה')?

תשובה: נחלקו הראשונים אם מברכים "שהחיינו" על מצוה שאינו בא מזמן לזמן כשמוקיים פעם ראשונה, כגון תפילין, או שלא מברכים עליהם, ולדעות אלו אפ"י כשמקבל תפילין חדשים ג"כ לא מברכים ("ביאור הלכה" סי' כ"ב ד"ה קנה), והטעם י"א כיון שאביו חייב לקנות לו תפילין לא נחשב מתנה (מובא בשם הגר"ש אלישיב זצ"ל), וי"א משום דמצות לאו ליהנות ניתנו לכן לא נוהגים לברך עליהן (הגר"ח קניבסקי זצ"ל).

ולמעשה מספק נוהגים שלא לברך, ונכון לקחת פרי חדש ולברך עליו "שהחיינו" ולפטור גם את התפילין ("ביאור הלכה" שם).

ברכת "שהחיינו" על טלית חדשה והחליף אותה

שאלה: בירך ברכת "שהחיינו" על טלית חדשה ולאחר יומיים החליט שמידת הטלית גדולה עליו והחליפה למידה קטנה יותר, האם צריך לחזור ולברך "שהחיינו"?

תשובה: כיון שזו טלית אחרת צריך לחזור ולברך עליה ואין הברכה הראשונה נחשבת לברכה לבטלה דסו"ס נהנה מאותה טלית (הגר"ח קניבסקי זצ"ל).

תפילין דרבינו תם

שאלה: מי שמנהג אבותיו להניח רק תפילין של רש"י, האם ראוי להחמיר להניח גם תפילין דרבינו תם?

תשובה: כתב השו"ע (סי' ל"ד סעיפים ב"ג) ירא שמים יצא ידי שניהם, א.

לא לשמור על הדין המיליון

נקרע המתלה של בגדו בשבת

שאלה: נקרע המתלה שעל בגדו בשבת, האם מותר ללכת עם בגד זה ברשה"ר?
תשובה: אם דעתו לתקנו, הרי יש בו חשיבות ואסור לצאת בבגד זה בשבת, אבל אם דעתו לבטלו שם ולא להשתמש בו עוד, הרי"ז בטל לבגד ומותר לצאת בו (משנ"ב סי' ס"ק ק"ט), ואם אפשר לתקן את הצד השני באופן שמותר בשבת, כגון עי"י סיכת ביטחון, כיון שבמקרה זה עומד המתלה לשימוש בשבת הרי הוא חלק מהבגד, ומותר לצאת בו ("חוט שני" ח"ד פרק פ"ח ס"ק י"ז עמ' קל"ו).

הגר"ש ברמן זצ"ל כשהיה בבחרותו אצל ה"חזון איש", נקרע לו המתלה של החליפה ביו"ט, אמר לו ה"חזון איש" שישאיר את החליפה אצלו, ולא יצא עמה החוצה משום הוצאה שלא לצורך ביו"ט.

טלטול כרטיס אשראי או כרטיס מגנטי בשבת

שאלה: האם אפשר לגרד לכלוך הדבוק לשולחן בשבת ע"י כרטיס אשראי או כרטיס מגנטי של קופת חולים?

תשובה: דבר שהוא "כלי" שמלאכתו לאיסור מותר להשתמש בו לצורך גופו או מקומו, אבל כסף לא נחשב כלי, ויש דין של מוקצה מחמת גופו (משנ"ב ריש סי' ש"ח), שאסור לטלטלו אפילו לצורך גופו ומקומו.

כרטיס אשראי או כרטיס מגנטי, יש לדון שנחשב כמו כסף והוא מוקצה מחמת גופו, ואולי גם מוקצה מחמת חיסרון כסף, ולכן יש להחמיר שלא לטלטלו אפילו לצורך גופו ומקומו (הגר"נ קרליץ זצ"ל "חוט שני" ח"ג פ"י נ"ג ס"ק א').

תערובות של בגדים או סכו"ם משומשים

שאלה: כשיש תערובות של בגדים משומשים ובגדים נקיים, האם מותר לביל שבת להוציא משם בגד לצורך לבישתו למחרת? וכן, כאשר יש תערובות של סכו"ם נקי עם סכו"ם מלוכלך, האם מותר להוציא את הסכו"ם הנקי לצורך סעודה אחרת?

תשובה: יש שלושה תנאים כדי להתיר בורר: א. אוכל מתוך פסולת, ב. ביד, ג. לאלתר (רמז "איל משולש" - אוכל, יד, לאלתר) ואם חסר אחד מתנאים אלה חייב משום מלאכת בורר (שו"ע סי' ש"ח סעיף א'). כל זה אם יש שני מינים שונים אבל אם זה מין אחד, כגון גדולים וקטנים, אין זה נחשב לבורר (שו"ע שם סעיף ג'). לכן צלי ובשר מבושל וכן אוכל שנשרף קצת עם אוכל שלא נשרף נחשבים כשני מינים (משנ"ב שם ס"ק ט"ו).

לענין בודים משומשים כיון שאין ראוי להשתמש בהם בלי כיבוס ויבוש, הרי"ז נחשבים כשני מינים ואסור לבורר לביל שבת לצורך מחר, כיון שחסר התנאי של לאלתר, אבל סכו"ם מלוכלך שניתן לשוטפו בקלות ולהשתמש בו, נחשב כמין אחד ואין בזה איסור בורר כלל (הגר"ש אלישיב זצ"ל, הגר"נ קרליץ זצ"ל, ספר "איל משולש").

רבית בהגרלה

שאלה: כשקונים כרטיס הגרלה בעשרים שקלים, והמגריל מקבל אלף שקלים, האם יש בו משום איסור רבית?

תשובה: הגרלה אין בו שום איסור רבית מכמה טעמים:

- א. אף אחד לא משלם שכר המתנת מעות אלף שקלים עבור הלוואה של עשרים שקלים, וע"כ מוכח שאין זה משום הלוואה רק בגדר עיסקא.
- ב. אפילו אם היה קונה את הכרטיס עם צ'ק דחוי לזמן ההגרלה או יום אחד לפני ההגרלה, היה יכול לזכות בפרס, הרי"ז מוכיח שאין זה משום שכר המתנת מעות.
- ג. אולם אם המחיר של ההגרלה עשרים שקלים, והוא קנה עשרים הגרלות בסך ארבע מאות שקלים ומבקש לקנותם בתשלומים, בזה אסור להוסיף ולשלם יותר כסף בגלל התשלומים, שהרי יש בזה משום רבית.
- ד. כמו כן אם לאחר שזכה בפרס התעכב הגעת הפרס, ובגלל איחור תשלום של הפרס רוצים להוסיף לו כסף, כגון שזכה באלף שקלים ובגלל האיחור רוצים לתת לו עוד חמישים שקלים, הרי"ז אסור משום רבית.

תלה מזוזה כשהיא מקופלת

שאלה: קיפל את המזוזה לשנים, וקבע אותה בדלת, האם המזוזה כשירה?

תשובה: מזוזה צריכה להיות בדרך כתיבתה, ואם תלה הפוך פסולה, ואם מקפל מזוזה, נמצא שחצי מהאותיות הן הפוכות, ופסולה ("מקדש מעט" יו"ד סי' רפ"ט ס"ק ל', ספר "חובת הדר" פרק ט' ס"ק כ"ה).

פירות וירקות שגדלים בבית או במרפסת לענין תרו"מ

שאלה: האם חייבים להפריש תרו"מ מירקות הגדלים בבית, ומה לענין ברכה בעת ההפרישה?

תשובה:

- א. כתב הרמב"ם (הלי' מעשר פרק א' הלי' יז) כל מה שגדל בתוך הבית אינו חייב בתרומות ומעשרות מן התורה, שנאמר: "היוצא שדה" ונראה לי שהוא חייב במעשרות מדבריהם, והראב"ד (שם) סבר

שגם מדרבנן פטור, ע"י שם. לכן יש לעשר בלא ברכה ("דרך אמונה, שם "ציון ההלכה" ס"ק צ"ט).

- ב. מרפסת מקורה, דין הגדל בה כדן הגדל בבית, ויפריש בלא ברכה. ואם אינה מקורה דינה כגדל מחוץ לבית ויפריש עם ברכה.
- ג. אדניות התלויות על החלון מבחוץ וכן התלויות במרפסת (מקורה) כלפי חוץ, דין הגדל בהם כגדל בשדה ויש להפריש תרו"מ ולברך על ההפרישה (ספר "משפטי ארץ" הלי' תרומות פרק א' סעיף י"ח).
- ד. הפורס אוהל ארעי לפי שעה מעל הצמחים או פותח שמשיה וכיוצא בזה, כל אלו אינם נחשבים לבית וחייב מן הדין בתרומות ומעשרות (משום דעיקר הפטור של בית משום שמונע את הגשם, את הטל, את הרוח ואת השמש, "חזון איש" הלי' מעשרות סי' ז' ס"ק ה'). וכן פרגולה שיש ע"ג מרפסת אף שיש פחות מג' טפחים בין קורה לקורה, אין זה נחשב בית לענין זה (הגר"נ קרליץ זצ"ל).

בירך "שהכל נהיה בדברו" במקום "שהכל ברא לכבודו"

שאלה:

- א. כיבדוהו בחופה בשתי הברכות הראשונות, ובמקום ברכת "שהכל ברא לכבודו" בירך "שהכל נהיה בדברו", האם יצא בדיעבד?
- ב. אם החתן כבר ענה 'אמן' על הברכה, האם נחשב להפסק וצריך לחזור ולברך ברכת "הגפן" לפני ששותה את היין?

תשובה:

א. אף שתוכן שתי הברכות הוא שהכל הוא מאת הקב"ה, בכל זאת נחשב שינוי ממטבע שטבעו חכמים ובדיעבד לא יצא (הגר"נ קרליץ זצ"ל).

ב. לענין הפסק בין ברכת בפה"ג לשתייית היין, מצינו חילוק בין מי שקידש על יין ונמצא חומץ, שצריך לחזור ולקדש, אבל ברכת הקידוש שהיתה לבטלה אינה הפסק לברכת היין, ולא צריך לחזור ולברך ברכת "הגפן" כיון שזה באותו ענין (משנ"ב סי' רע"א ס"ק ע"ח בשם מג"א, ודלא כהגר"ע איג"ר, שעה"צ ס"ק פ"ד).

ואילו מי שעשה הבדלה וברך ברכת "הבשמים" על בשמים של עבודה זרה לא יצא (שו"ע סי' רח"צ סעיף ה'), וצריך לחזור ולברך ברכת "הגפן" כיון שהפסיק בברכה לבטלה ("ביאור הלכה" שם בשם הגר"ע איג"ר), והטעם כיון שברכת הבשמים אינו שייך להבדלה רק תיקנו לעשותם יחד, וכשעושה באופן שאינו נכון הרי"ז נחשב כהיסח הדעת (הגר"ש"ז אויערבאך זצ"ל).

לפי"ז, בנד"ד שענה אמן על ברכת שהכל נהיה בדברו, כיון שברכת "שהכל ברא לכבודו" אינה שייכת כלל לחתן ולכלה, ורק מפני הנאספים תיקנו לברך עליהם ותיקנו לעשותה ביחד עם ברכת חתנים (רש"י כתובות ח"ג), אי"כ באופן שהוא לבטלה הרי"ז נחשב כהיסח הדעת, וכ"ש כשמברך "שהכל נהיה בדברו" שהיא ברכה אחרת, ויש לחזור ולברך ברכת "הגפן" (וכאילו ענה אמן על ברכה אחרת לגמרי שלא שייכת לכאן).

החרים חפץ מתלמיד ואבד

שאלה: מלמד ב'חידר' החרים דבר יקר מתלמיד, וכשרצה להחזירו לאחר חודש לא מצא אותו, האם חייב לשלם עליו?

תשובה: היות שלא מותנה מראש להפסידו לתלמיד, רק מקובל בכל מקום שמחרימים לזמן מסוים, אי"כ בינתיים יש למלמד דין שומר, והרי נקטינן (שו"ע חו"מ סי' רצ"א סעיף ז') שאם השומר לא יודע איפה החפץ מונח, הרי"ז דין פשיעה שאפילו שומר חנים חייב לשלם, וא"כ על המלמד לשלם על החפץ כפי שוויו (כמובן חפץ משומש ולא חפץ חדש).

חידה:

מתי קוראים 92 פסוקים בעליה אחת?

תשובה לחידה מגילון 546

חידה: מתי אומרים אותו שיר של יום למשך 3 ימים רצופים (לפי הגר"א ומנהג ארץ ישראל)?

תשובה:

- א. כשחל ראש השנה בימים שלישי ורביעי (כמו שיהיה בשנה הקרובה תשפ"ו, ואח"כ בשנת תת"ו) אומרים מזמור פ"א בשני ימי ראש השנה וגם ביום חמישי.
- ב. בימי חנוכה יתכן אפילו חמישה ימים רצופים, כשיש חמישה ימים ללא שבת וללא ר"ח (כשחל יום ראשון של חנוכה ביום א' או ביום ב'), ואומרים כל יום מזמור ל'.

תשובה לחידה מגילון 547

חידה: שני אנשים אכלו באותו הזמן אותו שיעור פרוסת עוגה או לחם וכדומה, אחד חייב ברכה אחרונה והשני פטור, הכיזד?

תשובה: אחד מעך וטחן והוציא ממנה את האוויר ואין בה שיעור כזית ופטור, אבל השני אכל אותה כמות שהיא, והאוויר מצטרף לכזית וחייב ברכה אחרונה.